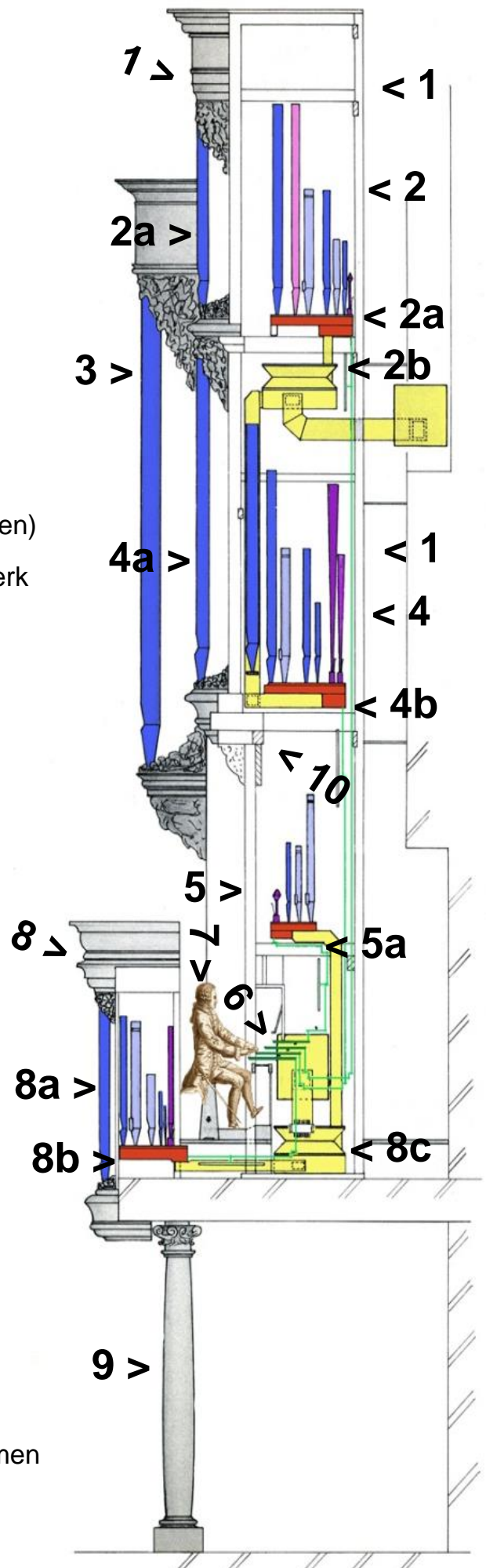
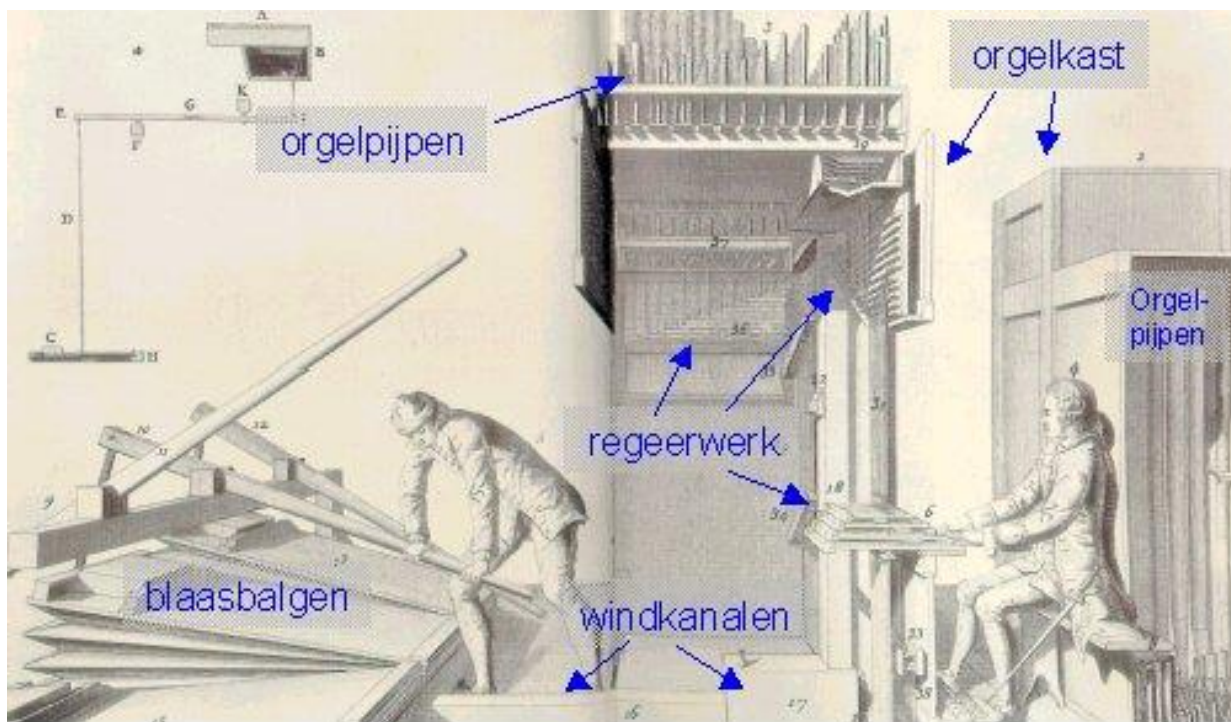

Woordenlijst bij de les over orgels

1. Orgelkas (orgelkast)
2. Bovenwerk
 - a. Frontpijpen bovenwerk
 - b. Windlade bovenwerk (met orgelpijpen)
 - c. Magazijnbalg bovenwerk + hoofdwerk
3. Frontpijpen pedaal
4. Hoofdwerk
 - a. Frontpijpen hoofdwerk
 - b. Windlade hoofdwerk
5. Borstwerk
 - a. Windlade borstwerk
6. Speeltafel = handklavieren en voetklavier (pedaal)
7. Organist
8. Rugwerk
 - a. Frontpijpen rugwerk
 - b. Windlade rugwerk
 - c. Magazijnbalg rugwerk + borstwerk
9. Pilaar (voor ondersteuning van de orgelgalerij of orgeltribune)
10. Stellingwerk

Doorsnede van een groot orgel met de namen van de belangrijkste orgelonderdelen.

afb. uit Dom Bedos, 'Die Kunst des Orgelbauers' 1766

Uitgave: Haags Orgel Kontakt (HOK) 2014 @ HB/30/01/2014

Deze Woordenlijst is geschreven voor gebruik bij de lesmateriaal in het kader van het lesproject over orgel van het Haags Orgel Kontakt (HOK)

De woordenlijst is gebaseerd op de in het lesboekje **'Muziek uit een gebouw -het orgel-** en de bijbehorende werk- en antwoordbladen gebruikte woorden en (orgel)termen.

Het HOK staat open voor eventuele aanvullingen en wijzigingen van deze lijst.
 website: www.haagsorgelkontakt.nl e-mail: info@haagsorgelkontakt.nl

woordenlijst bij de les over orgels

A	accordeon	muziekinstrument met toetsen dat voor de buik bespeeld wordt. Door het uittrekken en induwen van een blaasbalg en indrukken van de toetsen wordt lucht langs metalen tongetjes gevoerd die gaan trillen en zo geluid geven. Net zoals bij een mondharmonica.
	Ahmed	jongensnaam , voornaam van een van de hoofdpersonen uit het verhaal (als regel uitgesproken als 'Achmed')
	akkoord	meerdere muzieknoten die tegelijk klinken
	altaartje	plek of plaats (b.v. in huis) waar offers gebracht kunnen worden
	antwoordbladen	papieren waarom de antwoorden van de werkbladen staan
B	balustrade	leuning , b.v. van een balkon
	bazuin(en)	muziekinstrument , soort trompet met krachtig (= hard) geluid. Ook een orgelregister (tongwerk)
	bedachtzaam	ernstig, goed over nagedacht
	bedremmeld	teleurgesteld, verlegen
	bekend wijsje	melodie die iedereen kent
	blaasbalg/blaasbalgen	luchtzak waarmee lucht geblazen kan worden door een pompend op en neer bewegen
	blaasinstrument(en)	muziekinstrument dat geluid maakt door er in te blazen (b.v. fluit of trompet) of lucht in te pompen (b.v. orgel)
	blokfluit	blaasinstrument gemaakt van hout (een blok) met gaten voor de vingers
	borstwerk	afdeling (verdieping) in een orgel ter hoogte van je borst, meestal met kleine orgelpijpen

C	cartoons	grappig bedoelde afbeeldingen
	chauffeur	bestuurder van b.v. een auto
	concertzaal	zaal waarin muziek uitvoeringen gegeven kunnen worden (soms wordt ook het hele gebouw zo genoemd)
	constructie	hoe iets in elkaar zit (geconstrueerd)
D	de pan uitswingt	erg swingende muziek (b.v. dansmuziek)
	dirigent	iemand die de maat aangeeft bij een orkest en aanwijst wanneer de muziekinstrumenten beginnen en stoppen moeten
	draaiorgel	pijporgel dat muziek kan maken doordat er iemand aan een groot wiel draait (heeft geen toetsenbord) Wordt meestal mee over straat gelopen. Wordt wel bij gedanst.
	droevig	Verdrietig , triest, treurig
E	elektronisch	niet mechanisch maar via b.v een computer en elektrische stroom voortgebrachte dingen (b.v. muziek) zoals b.v. een keyboard
	etnische achtergrond	waar je ouders (grootouders) oorspronkelijk geboren zijn/vandaan komen
	excursie	uitje waar je wat van leert
F	familie(s)	groep die bij elkaar hoort (b.v. jij hoort bij je familie) maar ook geluiden die bij elkaar horen (bij b.v. een orgel)
	fantaseren	zelf verzinnen
	feesttoetertje	blaasinstrument . Toetertje van karton of plastic dat je op een feestje kunt gebruiken
	film theater	gebouw waar films vertoont kunnen worden (ook wel bioscoop)
	fluit/fluiten	blaasinstrument (zoals de blokfluit en dwarsfluit) Ook groep orgelpijpen

fluitenfamilie	familie (groep) van fluiten
frontpijpen	orgelpijpen (meestal van metaal) die aan de voorkant (het front) van een orgel staan en die je dus kunt zien
G gastles	les in de klas van iemand anders dan de juf of meester
gebouw	iets dat gebouwd is. B.v. een kerkgebouw of een bankgebouw (een huis is natuurlijk ook een gebouw maar zo noemen we dat meestal niet)
gebr. Van Eyk	broers van de familie van Eyk in de 15e eeuw, die allebei kunstschilder waren
geluiden	Meer geluid . (bij een orgel: verschillende soorten geluid: had, zacht, scherp, enz.)
gemopper	dat doe je als je boos bent
gesnetter	geluid dat sommige vogels (b.v. spreeuwen) maken
H Haags Orgel Kontakt (HOK)	'Club' van mensen die van orgels en orgelmuziek houden en orgelconcerten organiseren in Den Haag
harmonium	muziekinstrument met toetsen die, als je daar op drukt, metalen tongetjes laten trillen die dan geluid maken doordat er lucht langs stroomt (dus ook blaasinstrument) Werkt ongeveer als een grote, op de grond staande accordeon.
herrie	hard lawaai
historische	iets van vroeger
HOK	afkorting voor Haags Orgel Kontakt
hoofdwerk	hoofdafdeling (of verdieping) van een orgel waarin de meeste orgelpijpen staan. Vaak de middelste verdieping van het orgel.

houten orgelpijpen	orgelpijpen gemaakt van hout. Zijn meestal vierkant.
I iets dergelijks	of zo iets
ijshockeystadion	stadion waarin ijshockey gespeeld wordt
improviseren	iets op dat moment verzinnen (b.v. muziek die je dan gelijk speelt) Je kunt ook improviseren over een bestaande melodie of wijsje (liedje of song)
ingewikkeld	best moeilijk
introdactie	kennis maken
J juicht/juichen	dat doe je als je club gescoord heeft. Of als je een nieuwe fiets voor je verjaardag hebt gekregen.
K kabaal	hard geluid
kerk (kerkgebouw)	gebouw waarin kerkdiensten gehouden worden (mensen komen dan bij elkaar om God te dienen)
keyboard	elektronisch orgeltje dat meerdere muziek-instrumenten kan imiteren (nabootsen) De muziek wordt elektronisch 'gemaakt' en klinkt uit luidsprekers
klankkleur	bepaald soort geluid (van een orgelpijp of orgelregister)
klauteren	klimmen
klavier/klavieren	toetsenbord , rijen witte en zwarte toetsen zoals bij een piano of keyboard (of orgel)
klepjes	'deurtjes' die open en dicht kunnen
klooster	gebouw waarin monniken woonden
Kloosterkerk	kerkgebouw in Den Haag dat vroeger bij een klooster hoorde

Koninginnedag	nationale feestdag waarop de verjaardag van de Koningin gevierd werd. Is nu veranderd in 'Koningsdag'
L Lange Voorhout	hele oude brede laan in Den Haag met bomen aan weerszijde
leerproject	project waarbij je iets leert
lespakket	lesboekje + werkbladen en alles wat daarbij hoort
lesverhaal	les in de vorm van een verhaal (of verhaal waarvan je iets leert)
lood	zacht, grijs metaal dat vroeger ook in de bouw werd gebruikt door de loodgieter (b.v. voor daken en waterleiding)
M Maarten	jongensnaam, voornaam van een van de hoofdpersonen uit het verhaal
meegesjouwd	iets met je mee dragen
melodie(tje)	wijsje, muziekje
'meneer Jos'	de organist van het kinderproject: Jos van der Kooy, organist van de Westerkerk in Amsterdam en stadsorganist van Haarlem
metalen orgelpijpen	orgelpijpen gemaakt van metaal, meestal lood vermengt met tin (zachte metaalsoort)
mondharmonica	muziekinstrument waar je met je mond op blaast. Werkt met metalen tongetjes die gaan trillen als er lucht langs stroomt en zo geluid maken
monniken	mensen die samen in een klooster wonen en veel bidden en goede werken doen
Moskee	samenkomst- en gebedsplaats van Moslims
muziek	verschillende tonen achter elkaar, meestal prettig om naar te luisteren

Muziek uit een gebouw	lesverhaal over 3 jongens die in en kerk de organist ontmoeten, die hen wat verteld over het orgel in de kerk
muziekinstrumenten	instrumenten om muziek mee te maken (piano, gitaar, viool, orgel, trompet, enz.)
N noot/noten	b.v. pinda. Maar ook één of meer tonen van de muziek. Ook de benaming van muziektonen in een octaaf: b.v. Do, Re, Mi, Fa, Sol, La, Si, Do. (c, d, e, f, g, a, b, c.)
notenbeeld	muzieknotatie: muzieknoten die op de juiste volgorde staan en die je (als je muziek kan lezen) b.v. op een muziekinstrument kunt spelen
O oceaanstomer	oude naam voor een groot schip dat over de oceaan vaart (vroeger met een stoommachine)
octaaf/octaven	letterlijk: 8. Aantal muzieknoten die achter elkaar b.v. op een toetsenbord zitten (8 hele noten en 5 halve noten)
optocht(en)	met veel mensen tegelijkertijd ergens naar toe gaan
organist	persoon die een orgel bespeelt
orgel	blaasinstrument met orgelpijpen voor iedere toon, dat wordt bespeeld met toetsen. Een orgel bestaat uit een ' stellingwerk ' (de constructie waar alles aan vast zit) de ' windvoorziening ' (waar de 'orgelwind' wordt gemaakt en vervoert die nodig is om een orgel te laten 'spreken', ' windladen ' waarop de orgelpijpen staan, heel veel ' orgelpijpen ' verdeeld over ' registers ', het ' regeerwerk ' waarmee je een orgel kunt bedienen (spelen) bestaande uit ' toets tractuur ' en ' registertractuur ' en een ' orgelkas ' (of 'orgelkast') met aan de voorzijde een ' orgelfront ' waar in de mooiste orgelpijpen staan.

orgelbalkon	balkon waarop het orgel staat
orgelbouwer	iemand die orgels bouwt (maakt)
orgelfront	gedeelte van een orgel dat je kunt zien (meestal aan de voorkant) De orgelpijpen in het orgelfront zijn meestal mooi glimmend en soms (gedeeltelijk) verguld (van een goudlaagje voorzien) Vroeger maakte men vaak veel houtsnijwerk (versieringen) in het orgelfront. Ook stonden er wel beelden en beeldjes in het orgelfront
orgelkas	ander woord voor orgelkast
orgelkast	kast van hout die rondom het orgel (instrument) staat, meestal mooi versiert
orgelmaker	ander woord voor orgelbouwer
orgelpijpen/orgelpijpjes	buizen van hout of metaal die een toon geven als er lucht door stroomt
orgeltrapper	iemand die vroeger (door te trappen) het orgel moest voorzien van lucht (orgelwind)
orgelwind	lucht die nodig is om het orgel geluid te laten geven (te laten 'spreken')
orkest	meerdere mensen die gezamenlijk muziek maken (onder leiding van een dirigent)
P panfluit	oud instrument gemaakt van (b.v. bamboe) pijpjes van verschillende lengte (herdersfluit) genoemd naar de herders god Pan.
Parkstraat	Drukke straat in de binnenstad van Den Haag (tussen Lange Voorhout en Mouritskade)
pedaal	toetsen van een orgel waarop met de voeten wordt gespeeld. Ook: afdeling van een orgel met de laagste tonen die met de voeten bespeeld worden (pedaalwerk)
piano	snaarinstrument dat wordt bespeeld met toetsen

pilaren	Bouwkundige ondersteuningskolommen
plafond	bovenste afsluiting van een ruimte
portatief	klein draagbaar orgeltje
prestant/prestanten	orgelpijpen die vooraan (in het orgel) staan
prestantenfamilie	meerdere registers van prestantpijpen
processie(s)	religieuze optocht (b.v. van en naar een kerk)
project	ontwerp, plan
projectgroep	groep (mensen) die een project uitvoeren
projectleider	Leider van een projectgroep
pruik	Kunsthaar (werd in de 'pruikentijd' (18e eeuw) gedragen door veel mannen en vrouwen)
R regeerwerk	combinatie van toetsen, knoppen en latten waardoor je op een orgel kunst spelen
registerfamilie	groep (orgel)registers die bij elkaar passen (b.v.: prestantenfamilie, fluitenfamilie, strijkersfamilie en tongwerkenfamilie)
registerfamilies	verschillende groepen orgelregisters die bij elkaar passen
registerknop	knop waarmee je een bepaald register 'aan' en 'uit' kunt zetten
registers	verschillende groepen orgelpijpen die wat klankkleur betreft bij elkaar horen
registerslepen	zie sleep/slepen
registertrekker	knop waarmee je een bepaald register 'aan' en 'uit' kunt zetten
registertractuur	constructie van houten latten en metalen stangen die er voor zorgt dat de 'registerslepen' heen en weer gaan als een 'registertrekker' uit wordt getrokken en in geduwd.

rugwerk	afdeling in een orgel die zich achter de rug van de organist bevindt. De onderste verdieping van het orgel.
S sabel	steekwapen (soort zwaard) dat in de 'pruikentijd' werd gedragen (meestal voor de sier)
schetterende trompetten	trompetten (orgelregister) die erg schel geluid maken
secretariaat	afdeling of groep mensen die de administratie verzorgen (het verslag van een vergadering maken, brieven schrijven en de agenda bijhouden enz.)
secretaris	iemand die de administratie verzorgt (het verslag van een vergadering en brieven schrijft, de agenda bijhoudt enz.)
Sint Bavo Kerk	Kerk in Haarlem, genoemd naar Sint Bavo
sleep/slepen	lat met gaten die in een ' sleeplade ' heen en weer geschoven kan worden en zo de openingen naar de orgelpijpen kan openen of afsluiten
sleeplade	onderdeel van een orgel : kist met smalle langwerpige vakken waar de orgelwind door kan stromen die (via de slepen) naar de orgelpijpen stroomt (zie ook: windlade)
snaterende kwaakgeluiden	geluiden die lijken op het kwaken (snateren) van een eend
speeltafel	kast waarin zich een of meer toetsenborden (klavieren), het pedaal en de registerknoppen van een orgel bevinden: daar waar de organist op speelt
stellingwerk	constructie van houten balken waaraan alles van een orgel is bevestigd
stichting	organisatie

'Stille nacht, Heilige nacht'	Kerstlied
stoomfluit	fluit (toeter) van een stoomschip
strijker/strijkers	orgelregistergroep : strijkende orgelstemmen (zoals een viool) ook: soort vuurwerk
strijkinstrument(en)	muziekinstrumenten met snaren die 'aangestroken' worden, zoals een viool, cello, contrabas enz.
T technisch	wat met techniek te maken heeft
tin	soort zacht metaal , dat soms vermengt met lood, gebruikt wordt om orgelpijpen van te maken (werd vroeger wel gebruikt voor kannen en bekers)
toelichting	uitleg
toetsenbord	onderdeel van een orgel (of ander toetsinstrument), het gedeelte waar de organist op speelt met zijn handen. Ook: onderdeel van een computer waarop je kunt typen
toetsinstrument(en)	muziekinstrumenten die bespeeld worden door toetsen in te drukken (zoals een piano en een orgel)
toets tractuur	de constructie van toetsen met daaraan de latjes, winkelhaakjes en stangetjes die nodig is om de klepjes (ventielen) in de windladen te openen, waardoor de orgelwind bij de orgelpijpen kan komen en er dus geluid uit komt
tongetjes	metalen plaatjes die in een orgelpijp (tongwerk) zitten en door te trillen geluid maken
tongwerk/tongwerken	orgelregister dat met tongetjes werkt (zoals een trompet en een bazuin)
tongwerkenfamilie	meerdere registers van tongwerkpijpen in een orgel

toon	onderdeel van muziek (muziek bestaat uit een reeks van tonen)
torens	onderdeel van een orgel: (meestal) grote hoge (en smalle) kasten in het front van het orgel (bijvoorbeeld: 'midentoren', 'pedaaltorens')
tram	(elektrisch) voertuig op rails voor vervoer van personen (in Den Haag: van de HTM)
trambestuurder	iemand die de tram bestuurd (net als de machinist op de trein)
trompet(ten)	muziekinstrument waar je op blaast, ook: orgelregister dat het geluid van een trompet imiteert
U uitgave	werkwoord voor het uitgeven van een boek
V van je welste	gezegde om iets aan te duiden dat nogal indruk maakt (b.v.: een lawaai van je welste = erg veel lawaai)
ventiel	klepje dat de lucht tegen kan houden of toelaten (fietsventiel in een band of orgelventiel in een windlade van een orgel)
ventielen	meer dan één ventiel
ventilator	(elektrische) machine die lucht verplaatst (b.v. raamventilator, maar ook orgelventilator die in de plaats kwam van de orgeltrapper) (zie ook: windmachine)
verschillende geluiden	meer geluid (b.v. de imitatie van verschillende muziekinstrumenten door een orgel)
viool	houten muziekinstrument met snaren dat op de schouder bespeeld wordt met een strijkstok (zie ook strijkinstrumenten)
voornaam	2 betekenissen: vóórnaam = naam waarmee je wordt aangesproken in de klas (b.v. Maarten, Ahmed of Yamal) of voornám = belangrijk (b.v.: een voornaam iemand)

W wenkt/wenken	naar iemand wenken = iemand met de hand naar je toe roepen
werkbladen	invulbladen waarop je vragen kunt invullen
windkanalen	buizen of (houten) kokers waardoor de lucht (orgelwind) van een orgel stroomt
windlade	onderdeel van een orgel: kist met smalle langwerpige vakken waar de orgelwind door kan stromen die (via de slepen) naar de orgelpijpen stroomt (zie ook: sleeplade)
windmachine	(elektrische) machine die lucht verplaatst (b.v. raamventilator, maar ook orgelventilator die in de plaats kwam van de orgeltrapper) (zie ook: ventilator)
wirwar	doolhof , warreling (van b.v. lijnen of geluiden)
Y Yamal	jongensnaam , voornaam van een van de hoofdpersonen uit het verhaal
Z zwevend	niet vast. (bij een orgel: zwevend register = orgelregister met 1 of meerdere pijpen die 'zwevend' (=niet vast) gestemd zijn zodat de toon zangerig wordt)

@ Henk Barnhard (HOK)